

Vuoden 2022 Betonirakenne: Serlachiuksen Taidesauna

Maritta Koivisto, päätoimittaja Betoni
arkkitehti SAFA
maritta.koivisto@betoni.com

Vuoden 2022 Betonirakenteena palkittu Serlachiuksen Taidesauna on haastavalle tontille huolella suunniteltu ja laadukkaasti toteutettu rakennus.

Taidesauna on esitelty myös Betoni 3-2022 lehdessä ss. 50–61.

"Taidesauna herättää perinteisen suomalaisen saunakulttuurin kävijässä yllätyksellisen ja elämyksellisen polun täysin uuteen, odottamattomaan saunamaailmaan. Jo rakennusmateriaaliltaan, tässä tapauksessa betonista, matka on yhdistetty myös valon, luonnon ja taiteen kokemiseen. Matkan päässä odottaa betoninen, pyöreä löylyhuone, jonne käydään ulkona sijaitsevan vilvoittelupihan kautta. Taidesauna liittyy uuteen saunakulttuuriin, jossa perinteisen hiljentyksen ja peseytymisen sijaan saunomisesta haetaan myös elämyksiä ja sosiaalista yhdessä olemista. Kun saunan ovi on avattu – vastassa on tuttu lempeä löyly", kiteytti tuomaristo perusteluissaan.

Serlachius museoiden Taidesauna palkitaan Vuoden 2022 Betonirakenteena yksilöllisestä, innovatiivisesta ja taitavasta arkkitehtisuunnittelusta sekä osaavasta rakennuttamisesta ja erityisen laadukkaasta toteutuksesta, jossa betonilla on näkyvä rooli yksityiskohtia myöten.

"Betonirakenteet ja -pinnat ovat rakennuskokonaisuudessa laajalti esillä. Saunaan ja saunomiseen liittyvä toiminta, materiaalit, taide ja kulttuuri ovat nähtävissä ja koettavissa täysin uudella tavalla. Rakennus on helposti lähestyttävä ja koettavissa monin eri tavoin", kiitti tuomaristo.

Taidesauna sijaitsee Mänttä-Vilppulassa sijaitsevan Gösta-museon edustalla, Melajärven rannalla. Saunan suunnittelusta vastasi sama arkkitehtikolmikko, joka piirsi Serlachius-museo Göstan paviljongin: Héctor

Mendoza, Mara Partida ja Boris Bežan. Suomalaisena arkkitehtikumppanina, pää- ja toteutussuunnittelusta vastasivat arkkitehdit Pekka Pakkanen ja Anna Kontuniemi.

Maisemapuistoon tarkasti upotettu saunarakennuskokonaisuus nousee rinteestä uritettuna betonirakenteina ja -muureina, joista tammirakenteiset ikkunat ja näkymät avautuvat Melajärven suuntaan. Viherkatto liittyy rakennuksen puistokokonaisuuteen.

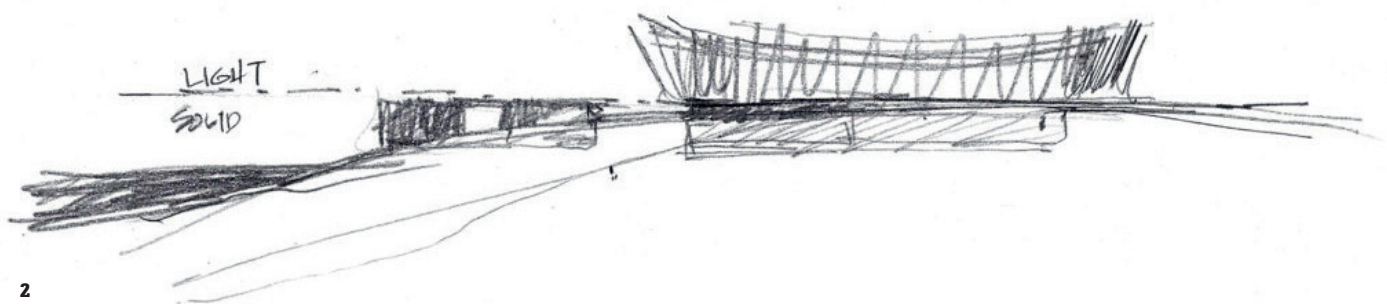
1 Palkittavat vastaanottivat Vuoden Betonirakenteen-tunnustuksen Dipolissa.

2 Arkkitehtien luonnossuunnitelma Taidesaunan sijoittumisesta rinnemaisemaan.

3 Taidesaunakokonaisuuden tunnelmaa määrittävät määrätietoiset avaukset maisemaan ja laadukkaat, aikaa kestävät rakennusmateriaalit.

Tero Pajukallio

4
5

4 Taidesauna sijaitsee Mänttä-Vilppulassa sijaitsevan Gösta-museon edustalla, Melasjärven rannalla.

5 Maisemapuistoon tarkasti upotettu saunarakennuskokonaisuus nousee rinteestä uritettuna betonirakenteina ja -muureina. Viherkatto liittää rakennuksen puistokokonaisuuteen.

6 Talotekniikan, räystäs- ja liitosrakenteiden sekä materiaalien jatkoksien näkymättömiksi saattaminen on toteutettu taidokkaasti.

Saunan runkorakenteet ja julkisivut sekä ulkotilojen rakenteet on valettu betonista. Rakennuksen näyttävien betonijulkisivujen pintaa rytmittää pystyurien jatkumo. Julkisivuelementeistä osa on kaarevia. Tarkoin suunniteltujen väribetonisten, uritettujen julkisivujen uloin pinta on hiottu kiiltäväksi.

Ulkovilvoittelutilan tynnyrimäinen tai-demosaiikkisuihku ja terassin kahdeksan-metrinen kiiltäväksi hiottu ulokepöytä ovat näyttäviä betonirakenteita arkkitehtuurin ja kuvanveiston rajapinnalla. Betonisen pöydän äärellä voi nauttia ulkotakan tunnelmasta ympäri vuoden.

Rakennuksessa on lukuisia haastavia yksityiskohtia, jotka on toteutettu poikkeuksellisen korkeatasoisesti. Yhteistyö rakennuttajan, arkkitehtien sekä elementtien valmistajan kanssa on toiminut erittäin hyvin ja se on nähtävissä.

"Talotekniikan, haastavan ilmastomme edellyttämien räystäs- ja liitosrakenteiden sekä materiaalien jatkoksien näkymättömiksi saattaminen on huippusuoritus niin suunnitteluryhmältä kuin rakentajiltakin, kiitti tuomaristo perusteluissaan.

Betonirakenteinen sauna ei uhmaa suomalaista sauna-arkkitehtuuria. Saunan arkkiteh-

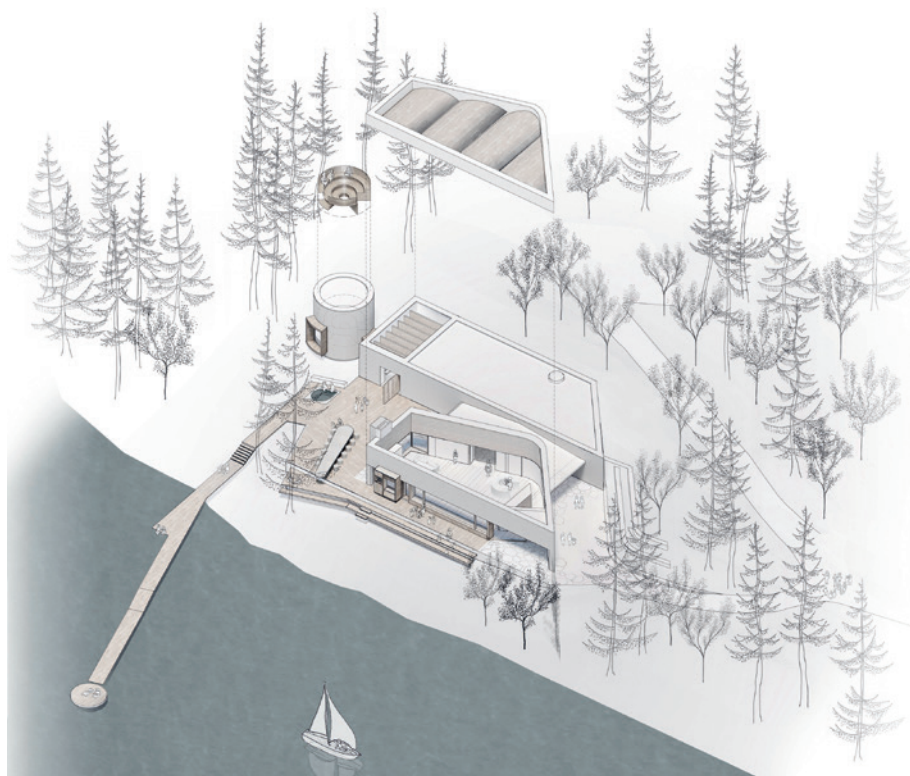
tuurin ja sisustuksen suunnittelussa on painotettu muotojen ja materiaalien ajattomuutta ja laadukkuutta. Rakennuksen tunnelmaa määrittävät määrätietoiset avaukset maisemaan ja laadukkaat, aikaa kestävät rakennusmateriaalit sekä poikkeuksellisen huolellinen yksityiskohtien viimeistely.

Saunan tilat on tarkoitettu niin ryhmille kuin yksityisille virkistys-, kokous- ja juhla-käyttöön ja sen löylyistä pääsevät nauttimaan kaikki saunan ystävät. Taidesaunassa järjestetään yleisiä saunavuoroja kerran viikossa.

"Saunan toteutus ja viimeistely edustavat erittäin ammattitaitoista laatua, jota voi tässä kohteessa päästä ihaillemaan. Hanke on vaatinut erityisosaamista kaikilta osapuolilta. Toteutunut kohde on osoitus ammattitaitoisesta rakennuttamisesta, eri osapuolten saumattomasta yhteistyöstä, ensiluokkaisesta suunnittelusta ja toteutuksesta", korosti tuomaristo.

"Rakennuskokonaisuus on arkkitehtonisesti, maisemallisesti ja historiallisesti arvokas ja osoitus kestävästä betonirakentamisesta", linjasi tuomaristo.

Taidesaunan laajuus on 310 m²

Mendoza Partida Bežan

7

7 Aksonometria.

8 Saunakokonaisuus avautuu suurine ulkoterasseineen järvelle.

9 Julkisivudetaljippiirros kulmaelementistä.

10 Kulmaelementti.

Veistokseksi suunniteltu

Palkittu Taidesauna on myös elementtisuunnittelun ja -valmistuksen taidenäyte

Dakota Lavento, toimittaja

Vuoden 2022 Betonirakenteena palkittu Serlachiuksen Taidesauna on haastavalle tontille huolella suunniteltu ja taiten toteutettu rakennus. Saunarakennuskokonaisuus nousee rinteestä kuin taideteos, kivistä muokattu veistos.

Serlachius-museo Göstan paviljongin suunnitelleiden *Héctor Mendoza*, *Mara Partidan* ja *Boris Bežanin* kanssa suomalaisena arkkitehtikumppanina toimi Planetary Architecture Oy.

"Minä ja *Anna Kontuniemi* työskentelimme projektissa arkkitehtuurin kääntäjinä. Muokkasimme luonnoksen Suomen ilmastoon ja määräyksiin sopivaksi tiiviissä yhteistyössä *Mendozan*, *Partidan* ja *Bežan* kanssa sekä vastasimme pää- ja toteutussuunnittelusta", *Pekka Pakkanen* kertoo.

Alustava luonnos oli tehty tilaajan tarpeiden ja alustavan ohjelman perusteella.

Taidesaunalla oma muotokieli

Arkkitehdit eivät Pakkanen mukaan lähteneet suunnittelemaan tontille taidemuseon jatketta, vaan omanlaisensa, itsenäisen rakennuksen.

Tontti ja rakennuksen sijainti määrittivät sekä materiaalivalintaa että muotokieltä. Taidesaunalle oli valittu paikka järvelle laskevaan rinteeseen. Tulvaraja ja maakuntamuseo asettivat uudelle rakennukselle korot. Näkymät valtakunnallisesti merkittävästä puistosta Melasjärvelle tuli säilyttää. Siksi Taidesaunan pohjoinen julkisivu on vain metrin korkuinen.

Osittain maan sisälle rinteeseen rakennettuna Taidesauna piti jo rakenneteknisistä syistä toteuttaa kivirakenteisena. Kivirakenteiden valintaa puolsi myös rakennuksen vuoropuhelu Gösta-museon kanssa. Järven puolelta korkeasokkelisen museorakennuksen rakennusmassan lävistävä vaakalinja jakaa sen

yläpuoliseen puurakentamisen maailmaan ja alapuoliseen kivirakentamisen osaan.

Koko Taidesauna sijoittuu rakennuspaikansa vuoksi alapuoliseen, kivirakentamisen osaan.

Alussa Taidesaunaan harkittiin luonnonkiviverhousta, mutta suunnittelun edetessä siitä luovuttiin samoin kuin alkuluonnosten moninaisista muodoista osa karsittiin pois.

Luontevasti betonista

Pakkanen kertoo, että betoni oli Taidesaunan toteuttamiseen luonteva valinta. Pohjoispuolen matalaan osaan ei haluttu sokkelia. Mendoza, Partida ja Bežan linjasivat, että yhdessä rakennuksessa tulee käyttää yhtä julkisivumateriaalia.

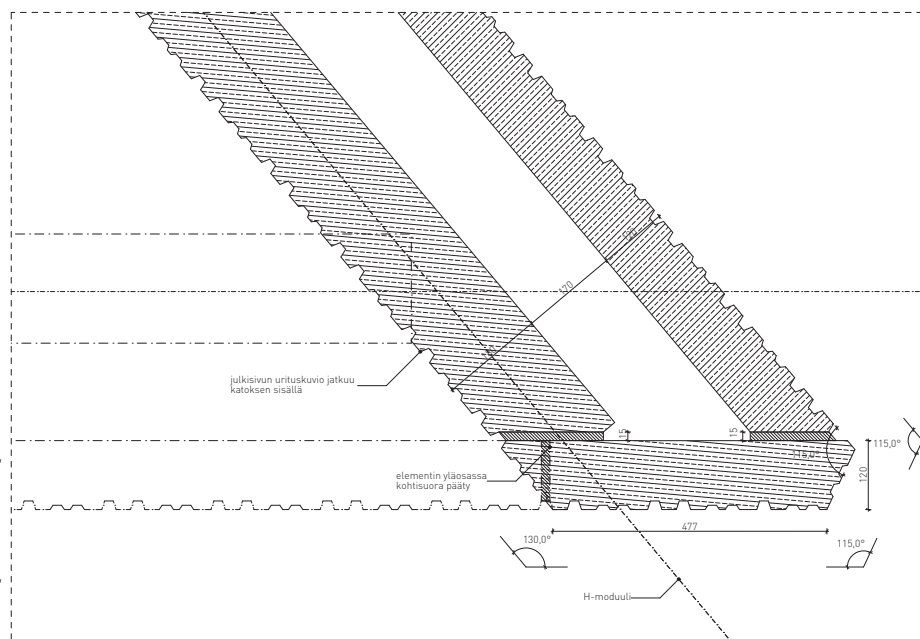
Yksiaineisen saunan runkorakenteet ja julkisivut sekä ulkotilojen rakenteet on valettu

Marc Goodwin

8

Ulkokeittiön kulma

Planetary Architecture Oy

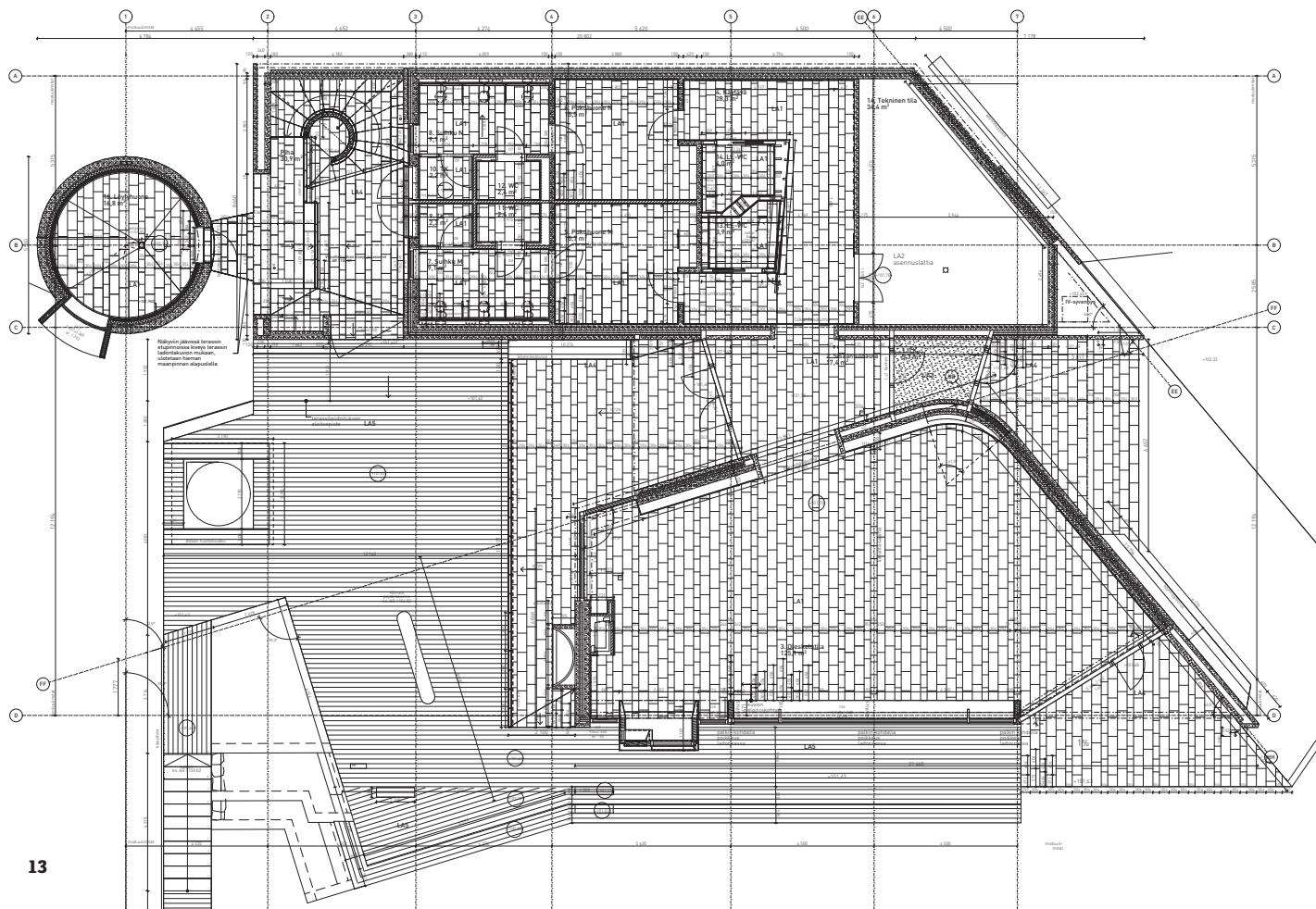
9

Planetary Architecture Oy

10

11 Saunamatka on yhdistetty myös valon, luonnon ja taiteen kokemiseen. Matkan päässä odottaa betoninen, pyöreä löylyhuone, jonne käydään ulkona sijaitsevan vilvoittelupihan kautta.

12 Taiteilija *Tuula Lehtisen* mosaiikkiteos "Syli" koristaa puolipyöreää sylinterimäistä ulkosuihkua, joka on käytössä ympäri vuoden.

13 Pohjapiirros. Työpiirustus ja lattiakaavio.

betonista. "Päätimme toteuttaa seinät betonikuorielementeillä. Pääosa lattiasta on pinnoitettu liuske kivillä. Tammea käytimme korostuksiin, terasseihin ja ikkunanpieliin. Materiaalivalikoima on mahdollisimman niukka."

Kuorielementit toimivat pyöreässä saunaosassa sekä kantavana rakenteena että valmiina julkisivuna. Puinen löylyhuone on rakennettu betonilierion sisälle.

Rakennuksen ilmeikkäiden betonijulkisivujen pintaa rytmittää pystyurien jatkumo. Väribetonisten, uritettujen julkisivujen uloin pinta on hiottu kiiltäväksi, jolloin myös kiviaines ja väri tulevat esiin.

"Oli selvää, että kuorielementtien saumat erottuisivat julkisivusta, ellei niitä suunniteltaisi osana kokonaisuutta. Siksi kehitimme muottipintaiseen, uritettuun julkisivuun aivan oman saumojen kuosin, jonka toistuvan osan pituus on 19 senttiä. Lisäksi urat ovat kahta eri syvyyttä."

Vaikka julkisivupinnassa on monenlaisia poikkeamia, sama kuosi näyttää teeman kekseliään variaation ansiosta jatkuvan läpi talon.

Suunnittelijat miettivät pinnan kuosia ja ilmettä huolellisesti. "Pohdimme paljon esimerkiksi pinnan heijastuksen määrää. Sen haluttiin hieman peilailevan maisemaa olematta kuitenkaan täysin kiillotettu."

"Suunnitelman pyrkimyksenä oli luoda yksiaineinen kappale, josta ei suoraan tiedä, mistä se on rakennettu."

"Tavoitteena oli jonkinlainen epäaine. Halusimme samalla nostaa käytetyn betonin jalostusasteen mahdollisimman korkeaksi."

Taidesaunan julkisivupinta muistuttaa osittain uritettua graniittia.

Viimeisen päälle tarkasti

Taidesaunan elementit valmisti Betoniluoma Oy, jota Pakkanen kiittää kaikessa tekemisessä haastavassa toteutuksessa aina täydellisyyteen ja viimeistelyyn laatuun.

Elementtisuunnitteluun käytettiin aikaa ja muottitekniikkaa pohdittiin huolella. "Kumi-muottienkin käyttämistä mietimme, mutta lopulta muotit toteutettiin käsityönä vanerista ja muovilistoista."

Sauna on rakennettu hyvin erilaisista ja erikokoisista elementeistä. Elementtejä on yhteensä reilut 200. Pienimmät elementit katolla ovat metrin pituisia, saunan kaarevat elementit kahdeksanmetrisiä. Toistuvuutta on vain pienimmissä osissa. Erilaisia vaaka- ja pystyliittymiä on kymmeniä.

"Selvitimme yhdessä Betoniluoman kanssa, missä menevät heidän tuotantotekniikkansa mahdollisuuksien rajat ja miten hiottu ja uri-

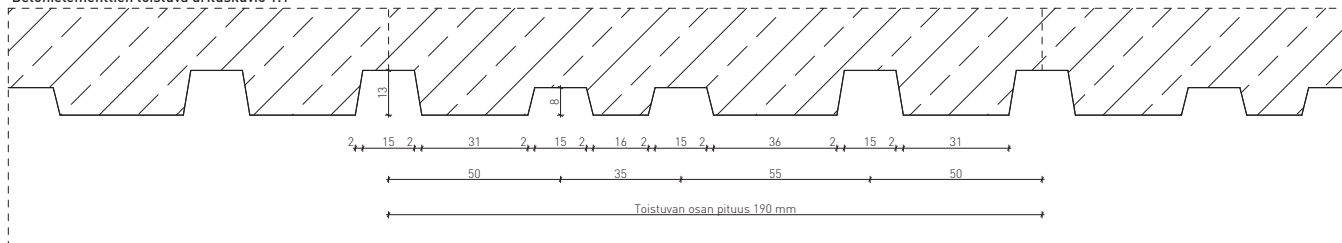

14–15 Betonielementtien urituskuvio ja elementtisaumojen sovitus urituskuvioon.

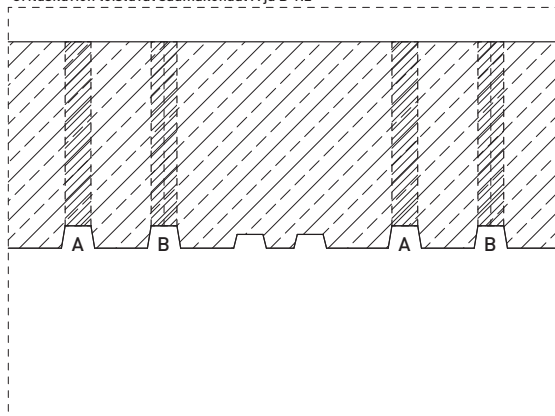
Mendoza Partida Bežan

14

Betonielementtien toistuva urituskuvio 1:1

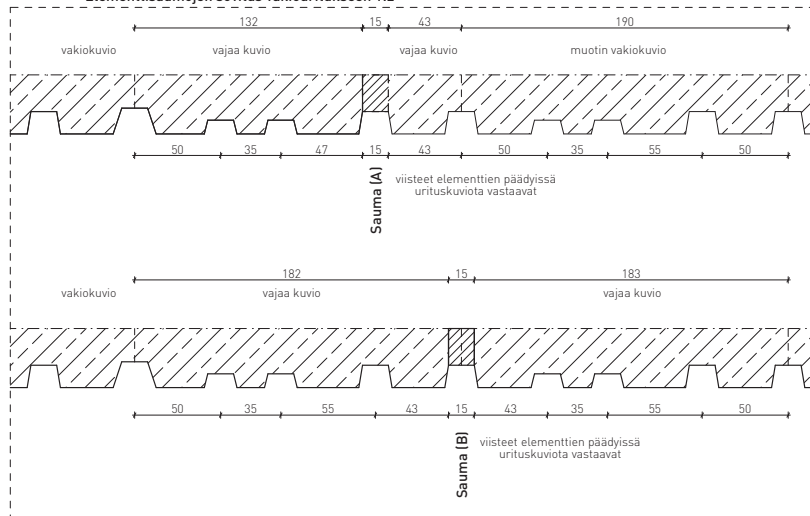

Urituskuvion toistuvat saumakohdat A ja B 1:2

15

Elementtisaumojen sovitus vakiouritukseen 1:2

tettu pinta saadaan jatkumaan yhtenäisenä ympäri rakennuksen.”

Myös tilaaja oli aktiivisesti mukana tehdaskäynneillä. ”He olivat hyväksymässä lopulliset mallit muottien pinnoista ja nurkista heijastuksiin, kiviainekseen ja betonin väriin.”

Kaikista erityyppisistä osista tehtiin tehtaalla näytekappale.

Rakennuksessa on julkisivuelementteihin taidokkaasti upotettuja valaisimia. Myös niiden toteutuksesta tehtiin näytekappaleet, joiden avulla elementtejä kehitettiin siten, että näkyviin jää pelkkä valo eivätkä elementtityön liittymät tai saumat korostu.

Julkisivuväriksi valittiin aavistuksen verran keskiahmaata tummempi sävy. Betonin kivi-

aines on Kalannin valkoharmaata kalkkiveä ja massassa on sekä mustaa että vihreää pigmenttiä. ”Vihreän määrää hiottiin useaan otteeseen. Betoniresepti on huolella kehitetty.”

Kaikki Taidesaunan betonipinnat on valettu samasta betonimassasta, mutta pintojen erilainen pintojen käsittely nostaa yksityiskohtia eri tavoin esiin.

Pakkanen kiittää Betoniluomaa erinomaisesta yhteistyöstä. ”Jokaisessa elementissä on useita yksityiskohtia, jotka olisivat voineet mennä pieleen. Kokonaisuudessa on niin paljon liittymiä ja poikkeamia, ettei lopputulos olisi ilman saumatonta yhteistyötä voinut onnistua.”

Planetary Architecture Oy

16

17

18

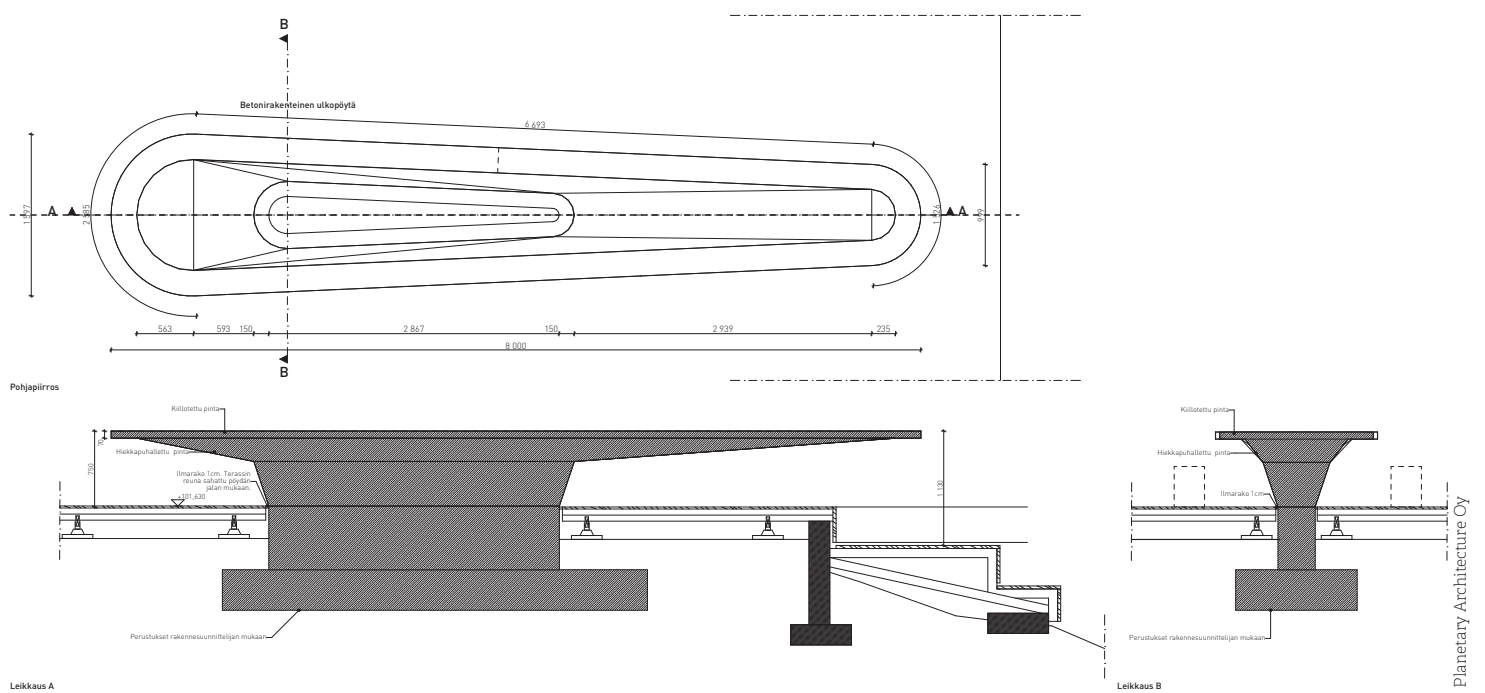

19

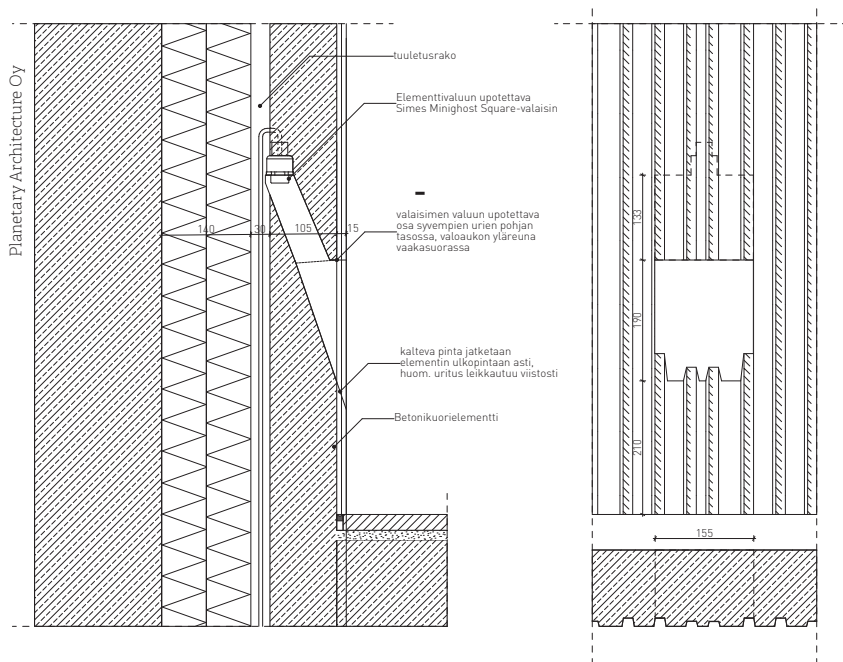
16–19 Betoniset kuorielementit toimivat pyöreässä saunaosassa sekä kantavana rakenteena että valmiina julkisivuna. Puinen löylyhuone on rakennettu betonisen lieriön sisälle. Julkisivujen muotit toteutettiin käsityönä vanerista ja muovilistoista.

20

21

22

23

20 Kahdeksan metriä pitkä terassin betonipöydässä jalkoineen on valettu samasta väribetonista itse rakennuksen kanssa. Pöydän kansi ja sivut on hiottu kiiltäväksi ja pöydän jalkaosan pinta on kevyesti pesty.

21 Terassin ulkopöydän piirustus.

22 Julkisivuun upotettavien valaisinten periaatepiirros.

23 Julkisivuelementteihin taidokkaasti upotettu valaisin valmiissa elementissä.

Asennus millintarkkaa

Jos oli elementtien valmistaminen vaativa tehtävä, ei asennustakaan helpoksi voi kutsua. Rakennuksen haastava geometria tarkoitti monia erisuuntaisia moduulilinjoja. Erityisesti kaarevien elementtien asentaminen saunaan oli todella haastavaa.

Rakennus on perustettu tulvaveden yläpuolelle maanvaraisen laatan päälle. Pohjoissivultaan metrin korkeaan rakennukseen ei haluttu näkyviin sokkeliä eikä räystästä. Elementin uritus piirtää räystäsviivan ja betoniset kuorielementit nousevat suoraan maasta.

Julkisivujen tuuletusta varten elementteihin kehitettiin tuuletusrakojärjestelmä urien pohjalle. Rakennedetaljen suunnittelu vaati luovuutta, sillä kattorakenteissa vaakatasossa oleva betonikivi toimii myös eräänlaisena räystäskappaleena. Samoista rahoista oli saatava toteutettua sekä kattorakenteen että julkisivun tuuletus. Betonielementtien väliin asennettiin kosteuseristys, tiivistys ja pellitys tuuletusrakoa tukkimatta.

"Asennuksen piti vielä onnistua siten, että mikään tästä rakenteesta ei jää näkyviin, vain pystyssä oleva julkisivun betonielementti, katon vaakatason räystäsrakenteen betonikivi ja viherkatto ovat nähtävissä."

Saumattomalla yhteistyöllä elementtitoimittajan ja katon rakentajan kanssa sekin saatiin onnistumaan.

Betonista taidetta

Taidesauna on tunnettu sen sisältämästä taideteesta ja taideteoksista. Rakennus itse edustaa kokonaisuutena betonitaidetta, mutta sitä löytyy myös rakennuksen monista yksityiskohdista ja kalusteista. Moni Taidesaunaan tutustuva kiinnittää huomion pyöreän löylyhuoneen ja puolipyöreän ulkosuihkun lisäksi ainakin ulkoviitoittelutilan muhkeaan betonipöytään ja ulkotakkaan.

Kahtena elementtinä valmistetussa, kahdeksan metriä pitkässä betonipöydässä on kaarevia muotoja ja kahta erilaista betonipintaa. Pöytä jalkoineen on valettu samasta väribetonista itse rakennuksen kanssa. Pöydän kansi ja sivut on hiottu kiiltäväksi ja pöydän jalkaosa on kevyesti pestyä betonipintaa.

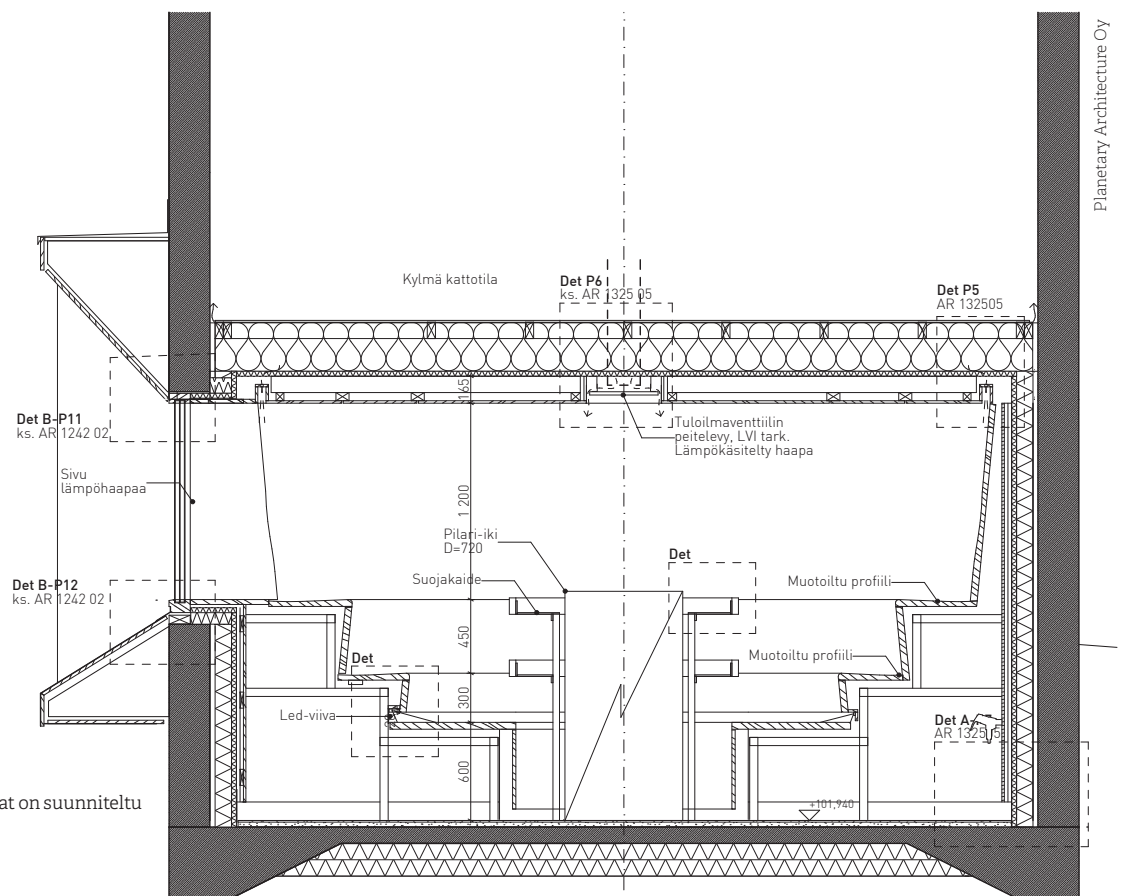
Korkea ulkotakkaelementti on puolestaan hormeineen yksiaineinen kappale, jonka sisään kaikki tarvittava tekniikka takkasydämineen on hämmästyttävällä tavalla saatu piilotettua.

24

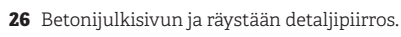
24 Saunan sisätilojen yksityiskohdat on suunniteltu ja viimeistely laadukkaasti.

25 Saunan leikkauspiirros

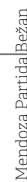

25

20

27 Leikkauspiirros

28 Leikkauspiirros

29

Vuoden 2022 Betonirakenne

– Serlachiuksen Taidesauna, Mänttä

Suunnittelusta ja toteutuksesta palkittiin:

Tilaaaja: Gösta Serlachiuksen taidesäätiö

Rakennuttaja ja valvoja: Ramboll CM Oy

Arkkitehtisuunnittelu: Mendoza-Partida

Architectural Studio ja BAX Studio

Toteutussuunnittelu:

Planetary Architecture Oy

Urakoitsija ja projektiinjohto: SiriusPro Oy

Betonielementtien toimittaja: Betoniluoma Oy

Vuoden Betonirakenne -kilpailu on järjestetty vuodesta 1970 lähtien ja vuonna 2022 se järjestettiin 53. kerran. Tällä kertaa kilpailuun osallistui 8 ehdotusta. Palkinto annetaan vuosittaisen kilpailun perusteella rakennuskohteelle, joka parhaiten edustaa suomalaista betonirakentamista. Tarkoituksena on tehdä tunnetuksi ja edistää suomalaista betoniarkkitehtuuria, -tekniikkaa ja -rakentamista. Kilpailun järjesti Betoniteollisuus ry.

Vuoden Betonirakenne 2022 tuomaristo:

Toimitusjohtaja, **Jussi Mattila**, Betoniteollisuus ry, tuomariston puheenjohtaja

Arkkitehti SAFA, **Asmo Jaaksi**, Suomen Arkkitehtiliitto SAFA

Rakennusarkkitehti RIA, **Mika Suihko**, Rakennusinsinöörit ja -arkkitehdit RIA

Dipl.ins., **Janne Tähtikunnas**, RIL ry

Dipl.ins., **Mirva Vuori**, Suomen Betoniyhdistys ry

Päätoimittaja, **Tapio Kivistö**, Rakennuslehti

Päätoimittaja, arkkitehti SAFA, **Maritta Koivisto**, Betoniteollisuus ry, Betoni-lehti, tuomariston avustaja

Vuoden 2022 Betonirakenne-ehdokkaat:

Ajurien talli – Avarus Arkkitehdit

Töölön Kesäkatu, Helsinki – Arkkitehtiryhmä A6

Serlachiuksen taidesauna, Mänttä – Mendoza-Partida Architectural Studio, BAX Studio, Planetary Architecture Oy

Tanssin talo, Helsinki – JKMM Arkkitehdit Oy, ILO Arkkitehdit Oy

Matinkylän uimahalli, Espoo – Arkkitehtitoimisto Lehto, Peltonen, Valkama Oy

Koy Liisankatu 14, Helsinki – Lahdelma & Mahlamäki Oy

TA Asumisoikeus Turumankatu 18 ja 22, Helsinki – Arkkitehtitoimisto Huttunen Lipasti Oy

Lauttasaaren kirkon peruskorjaus, Helsinki – Verstaas Arkkitehdit Oy

30

29 Sisätilojen materiaaleina vuorottelevat näyttävät puu-, luonnonkivi- ja betonipinnat.

30 Taidesaunan oleskeluhuone. Kaarevien kattorakenteiden sisään on saatu piiloon myös talotekniikka.

Concrete Structure of the Year 2022: Serlachius Art Sauna

The Art Sauna of Serlachius Museums was awarded as the Concrete Structure of the Year 2022 for individual, innovative and skilled architectural design as well as competent project development and particularly high quality of implementation, with concrete playing a visible role, down to details.

The Art Sauna is located by Lake Melasjärvi in Mänttä-Vilppula, with the Gösta Museum at its background. The Sauna was designed by the same trio of architects who designed the Gösta Pavillion for Serlachius Museum: Héctor Mendoza, Mara Partida and Boris Bežan. Architects Pekka Pakkanen and Anna Kontuniemi were in charge of main design and implementation design as Finnish partners in the project.

The Sauna building complex is placed precisely in the park built as an English landscape garden, rising from the slope as concrete structures and walls.

The external structures and facades of the Sauna, as well as the outdoor structures are cast in concrete. Some of the facade panels are curved. The precisely designed, dyed and ribbed

concrete facade panels feature a polished outermost surface.

The barrel-like art mosaic shower in the outdoor cooling space as well as the eight-metre long, polished cantilever table on the terrace are impressive concrete structures. The atmosphere created by the outdoor fireplace can be enjoyed at the concrete table, round the year.

"The building is a valuable whole in terms of architecture, landscape and history and a testament to durable concrete construction", the jury gave praise in its statement.

The interior spaces of the sauna are characterised by a dialogue of art, landscape and architecture. Stone and wood surfaces alternate rhythmically, and the curved lines of the lobby's ceiling soften the straight lines of the stone finish.

The entrance to the sauna and the layout of the rooms lead the sauna visitor on a journey into the embrace of light, nature and art. At the journey's end awaits a round steam room, which can be reached via a cooling yard.